

Giriş

Ülkemizin de içinde yer aldığı birçok ülke, özürllürelere ilişkin istatistiki bilgilere sahip olmadıkları için Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tahminlerini kullanmaktadır.

Kayıt sistemleri gelişmiş olan ülkeler, özürllürelere ilişkin bilgileri kurumlardaki kayıtlarından elde etmektedir. Belirli aralıklarla yapılan araştırmalarla da kurum kayıtlarında mevcut olmayan bilgileri derlemektedirler.

Özürllürelere ilişkin veri kaynaklarından bir tanesi nüfus sayımlarıdır. Ülkemizde 1985 ve 2000 yıllarında yapılan Genel Nüfus Sayımlarında özürllürelere ilişkin sayısal büyüklüklerine ilişkin bilgi alınmıştır. Ancak, bu bilgilerin yeterli olmadığı gözlenmektedir.

Ülkemizdeki özürllürelere ilişkin sayısal büyüklükleri konusunda değişik yöntemlerle tahminler yapılmakla birlikte, özürllürelere ilişkin sayısal büyüklükleri, sosyo-ekonomik nitelikleri, yaşadıkları sorunlar ve toplumdan beklentileri konusunda kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

Amaç

Özürllürelere ilişkin bilgi ve veri eksikliğini gidermek amacıyla Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve Başbakanlık Özürllürelere İdaresi Başkanlığı işbirliği ile "2002 Türkiye Özürllürelere Araştırması" 2002 yılı Aralık ayında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, Türkiye'de özürllürelere ilişkin sayısı, oranı, sosyo-ekonomik yapısı, sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunlar, beklentileri, özürllülük türü, özür oluş sebebi, bölgesel farklılıkların ölçülmesi ile süregelen hastalığa sahip olma oranlarının ölçülmesi hedeflenmiştir.

Araştırma soru kağıtları, el kitabı ve araştırmanın yayın içeriğinin hazırlanması ve de özürllürelere ilişkin tanımların belirlenmesi çalışmaları Özürllürelere İdaresi Başkanlığı ile birlikte yapılmıştır.

Introduction

Many countries including Turkey utilize World Health Organization's (WHO) forecasts because of their lack of statistical information on disabled population

Countries having developmental registration systems obtain relevant information on disability from registrations of institutions. They also collect information missing in the above records with survey conducted at regular intervals.

One of the data sources on disabled people is population census. Information about disabled population is taken from General Population Census of 1985 and 2000 in our country. Yet, it has been observed that information in population census is insufficient.

There are some forecasts about the size of disabled population in our country. However, there is no detailed study about the size, socio-economic characteristics, problems and expectations from community of the disabled population.

Purpose

For eliminating information and data deficiency in this field, "2002 Turkey Disability Survey" was carried out in December, 2002 by The State Institute of Statistics and The Presidency of Administration on disabled people collectively.

In this survey, it has been targeted to measure number of disabled people, disability proportion, their socio-economic characteristics, their problems in social life, expectations, type of disability, causes of disability and regional differences and also the proportion of population having chronic illnesses.

Preparations of survey questionnaires, manual and contents of publication and also definitions related to the disability were made together with The Presidency of Administration on Disabled People.

Kapsam

Türkiye genelinde, her bir yerleşim yerindeki haneler, örnek seçimi için kapsama dahil edilmiştir. Nüfusu 100'ün altında olan yerleşim yerleri yeterli hane sayısı içermediği varsayılarak kapsam dışı bırakılmıştır. Ancak, genişletme katsayıları hesaplanırken bu yerleşim yerleri toplama dahil edilmiştir. Kurumsal nüfus, bu araştırmanın kapsamında yer almamaktadır.

Örneklem Birimi

Araştırmanın örneklem birimi hanehalkıdır.

Çerçeve

Kullanılan adres çerçevesi 2000 yılı binalar cetveli Form 1'lere dayanmaktadır. Binalar cetveli sonuçları kullanılarak, cadde/sokak bazında toplam hane sayılarına ulaşılmış, daha sonra cadde/sokaklar yaklaşık 100 hanelik bölümler elde edilecek şekilde bloklanmıştır. Nüfusu 2000'nin altında olan yerleşim yerlerinin her biri tek bir blok olarak alınmıştır.

Örnek Hacmi

Hedeflenen tahmini vermek için 1 206 blok örneğe seçilmiştir. Alan çalışması sonucunda 97 433 hane ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Örnekleme Yöntemi

Örnek tasarımı, Türkiye, 7 coğrafi bölge ve kent-kır tahminlerini verecek şekilde oluşturulmuştur. Örnekleme yöntemi tek aşamalı küme örneklemesidir.

Tabakalama

Bölge, kent-kır ve nüfus grubu bazında tabakalama yapılmıştır.

1. Bölge bazında tabakalama: Türkiye'de 7 coğrafi bölge ayrımı kullanılmıştır.
2. Kent-kır tabakalaması: Devlet Planlama Teşkilatı'nın en son kent tanımı ele alınarak 20 001 ve daha fazla nüfuslu yerler kent, 20 000 ve daha az nüfuslu yerler kır olarak tabakalanmıştır. Yerleşim yerleri nüfusları dikkate alınarak, kentsel yerleşim yerleri 4, kırsal yerleşim yerleri 3 tabakaya ayrılmıştır.

Scope

Countrywide, houses in each residential area are included in the scope for selecting samples. Place of residence with population less than 100 are excluded because it is assumed that they have inadequate number of households. Yet, these place of residences are included in total population while factor coefficients (weighting) are calculated. Institutional population is excluded in this survey.

Sampling Unit

The sampling unit of survey is household.

Frame

Used address frame is based on 2000 Building List (Form 1). Total number of houses is taken based on street that used the results of Building List. Then, streets are blocked as approximately 100 houses. Every place of residence with population less than 2000 is taken as single block.

Sample Size

To targeted estimation, it is selected 1 206 blocks for the sampling. At the result of field study, it was interviewed with 97 433 households.

Sampling Method

Sampling is constituted to be given estimations based on Turkey, 7 geographical regions and urban-rural. Sampling method is a single-stage stratified cluster sampling.

Stratification

Stratification was made according to region, urban-rural settlement and population group.

1. Stratification by region base: 7 geographical region differentiation has been used in Turkey.
2. Urban-rural stratification: According to the urban definition of The State Planning Organization, localities with a population 20 001 and more have been stratified as urban and localities with a population of less than 20 000 have been stratified as rural. Urban localities have been stratified into 4 strata and rural localities have been stratified into 3 strata by taking into consideration of their population.

3. Gelişmişlik durum tabakalaması: Kent- sel ve belediye teşkilatı olan kırsal yerleşim yerleri cadde/sokakların sosyo-ekonomik yapıları dikkate alınarak fakir, orta ve zengin ayrımında 3 tabakaya ayrılmıştır.

Alan Uygulaması

Araştırmanın hazırlanan soru kağıtlarının ön-testi Ekim 2002 tarihinde yapılarak, daha sonra soru kağıtları revize edilmiştir.

Özürülüler araştırmasının alan uygulaması Aralık 2002 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın alan uygulaması öncesi Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı merkezi ve bölge müdürlüklerinde anketör ve kontrolörlere iki gün eğitim verilmiştir. Özürülüler Araştırması, örnek hanehalklarında yüz yüze görüşme yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma Soru Kağıtları

Araştırmanın alan çalışmasında, Hanehalkı Soru Kağıdı ve Özürlü Birey Soru Kağıdı olmak üzere iki farklı soru kağıdı uygulanmıştır.

Hanehalkı Soru Kağıdı

Hanehalkı Soru Kağıdı, örneğe çıkan hane halklarındaki tüm fertlere uygulanmıştır. Bu soru kağıdı ile hanehalkı bireylerine ilişkin; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, medeni durum, çalışma durumu, sosyal güvenlik durumu ve süregelen hastalığa sahip olma durumuna ilişkin bilgiler alınmıştır. Hanehalkı soru kağıdının son kısmında yer alan sorular ile hanedeki ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma veya zihinsel özürülü bireyler tespit edilmiştir.

Özürlü Birey Soru Kağıdı

Hanehalkı Soru Kağıdında tespit edilen her bir ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürülü bireye "Özürlü Birey Soru Kağıdı" uygulanmıştır. Özürülü birey soru kağıdının birinci bölümünde özürülü bireyin kendisine ilişkin temel bilgiler, çevresi, hizmet veren kurumlar ve beklentilerine ilişkin bilgiler alınmıştır. İkinci bölümünde ise her bir özür grubuna ilişkin öze yönelik ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir.

3. Stratification of development status: Urban settlements and rural settlements having municipality organization are stratified into 3 strata as poor, middle and rich by taking into consideration of socio-economic structure of streets.

Field Study

Pre-test of survey's questionnaires was conducted in October 2002. Then, questionnaires were revised.

Field study of the survey was conducted in December 2002. Before field study, two-days training was given to interviewers and supervisors in the Headquarters and Regional Directorates of the State Institute of Statistics. Disability survey was conducted with face to face interview with sampling households.

Survey Questionnaires

In the field study, two separate questionnaires which are the Household Questionnaire and Disabled Person Questionnaire have been applied.

Household Questionnaire

The Household Questionnaire is applied to all individuals in the households. The following information is obtained from this questionnaire; age, sex, level of education, marital status, employment status, social security status, chronic illness. In the last part of the questionnaire, disabled persons having orthopedical, seeing, hearing, speaking or mental disabilities in households are determined.

Disabled Person Questionnaire

The disabled person questionnaire is applied all the orthopedically, seeing, hearing, speaking and mentally disabled population determined in the household questionnaire. In the first part of the questionnaire, information on the disabled individual's characteristics, his/her environment, the institutions serving him/her and the individual's expectations from institutions are obtained. In the second part of the questionnaire, detailed information on disability related to each group of disabled person is obtained.

TANIM ve KAVRAMLAR

Özürlü: Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir.

Özürlülük Oranı: Özürlü olan nüfusun toplam nüfusa oranıdır

Ortopedik Özürlü: Kas ve iskelet sisteminde yetersizlik, eksiklik ve fonksiyon kaybı olan kişidir.

El, kol, ayak, bacak, parmak ve omurgalarında, kısalık, eksiklik, fazlalık, yokluk, hareket kısıtlılığı, şekil bozukluğu, kas güçsüzlüğü, kemik hastalığı olanlar, felçliler, Serebral Palsi, spastikler ve spina bifida olanlar bu gruba girmektedir.

Görme Özürlü: Tek veya iki gözünde tam veya kısmi görme kaybı veya bozukluğu olan kişidir.

Görme kaybıyla birlikte göz protezi kullananlar, renk körlüğü, gece körlüğü (tavuk karası) olanlar bu gruba girer.

İşitme Özürlü: Tek veya iki kulağında tam veya kısmi işitme kaybı olan kişidir.

İşitme cihazı kullananlar da bu gruba girmektedir.

Dil ve Konuşma Özürlü: Herhangi bir nedenle konuşamayan veya konuşmanın hızında, akıcılığında, ifadesinde bozukluk olan ve ses bozukluğu olan kişidir.

İşittiği halde konuşamayan, gırtlığı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil-dudak-damak-çene yapısında bozukluk olanlar bu gruba girmektedir.

Zihinsel Özürlü: Çeşitli derecelerde zihinsel yetersizliği olan kişidir.

Zeka geriliği olanlar (mental retardasyon), Down Sendromu, Fenilketonüri (zeka geriliğine yol açmışsa) bu gruba girer.

DEFINATION and CONCEPTS

Disabled Person: Person unable to ensure by himself or herself, wholly or partly, the necessities of a normal individual and/or social life, as a result of deficiency, either congenital or not, in his or her physical capabilities.

Disability Proportion: The proportion of disabled population to the total population.

Orthopedically Disabled Person: Person having a functional limitation as a result of a deficiency in his/her muscular and skeleton system.

This orthopedical group includes lack of shortness and excess of hands, arms, foote, legs, fingers, backbones and also with restricted movement, disfigurement, weakness of muscle, bone disease, paralysis, cerebral palsy, spastic and/or spina bifida.

Seeing Disabled Person: Person who have partial or no vision in one or both eyes.

This group includes the persons using eye prosthesis who have color blindness and/or night blindness.

Hearing Disabled Person: Person who is completely deaf or has partial hearing in one or both ears.

The using hearing apparatus is also included in this hearing group.

Speaking Disabled Person: Persons who can not speak or have a deficiency in speech flow.

Person not speaking but hearing, who lack of throat, who use apparatus, who stammer, and who have deficiency in tongue-lip-palate-chin are all included in this group.

Mentally Disabled Person: Persons who have a mental impairment at different levels.

Persons having mental retardation and down syndrome are also included in this group

Süreğen Hastalık: Kişinin çalışma kapasitesi ve fonksiyonlarının engellenmesine neden olan, sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklardır (Kan hastalıkları, kalp-damar hastalıkları, solunum sistemi hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, idrar yolları ve üreme organı hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kanserler, endokrin ve metabolik hastalıklar, ruhsal davranış bozuklukları, sinir sistemi hastalıkları, HIV).

Özürlülük Araştırmalarında, süreğen hastalıklar da, özür türü içerisinde bir alt başlık olarak yer almaktadır. Bu araştırmada, süreğen hastalıklar, Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kimlik verilmesine esas olan, 18.03.1998 Tarih ve 23290 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan, "Özürlülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkındaki Yönetmelik" çerçevesinde belirlenmiştir. Ancak; araştırmada, süreğen hastalık dışındaki özür türlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler sorgulanırken, süreğen hastalığın, bireyin normal kabul edilen davranış biçimlerindeki sürekli kayıpları konusunda yeterli sorgulama yapılmamıştır. Bu nedenle, süreğen hastalık, toplam özürlülük oranı içerisinde yer almakta ancak nitelikleri incelenirken, diğer özür türlerinden ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus: Okul, yurt, otel, hastane, rehabilitasyon ve bakım merkezleri, çocuk yuvası, huzurevi, hapisane, kışla ya da orduevinde olan nüfusun dışında kalan nüfustur.

Hanehalkı: Aralarında akrabalık bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı konutta veya aynı konutun bir kısmında yaşayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan, gelir ve giderlerini ayırmayan, bir veya birkaç kişinin oluşturduğu topluluktur.

Kent: 20 001 ve daha fazla nüfuslu yerleşim yerleri.

Kır: 20 000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerleri.

Yaş: Anket çalışması sırasında kişinin bitirmiş (tamamlamış) olduğu yaşıdır.

Çocuk: 18 yaş altındaki kişiler çocuk olarak tanımlanmıştır.

Medyan Yaş: Bir nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır. Buna göre, nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür.

Chronic Illness: It is illness which obstructs a person's capacity to work and functions and which makes necessary for the person's continuous care and treatment (Blood diseases, heart-vein diseases, respiratory system diseases, digestive system diseases, urethra and productory organ disease, skin diseases, cancers, metabolic diseases, the deficiency of psychological behaviour, nerves system diseases and HIV).

Chronic illness is taken as the sub-group within the type of disability in disability surveys. In this survey, chronic illnesses are determined in frame of "The Regulation on Health Committee Reports Given Disabled People" published in Official Gazette (No.23290 and 18.03.1998 Date) based on identification given by The Presidency of Administration on Disabled People. But in this survey, it is taken detailed information on the type of disability except chronic illnesses. It is not taken detailed information on chronic illnesses That's why, chronic illnesses is only involved in total disability proportion. However, in the section of the characteristics of people having chronic illnesses, chronic illnesses are evaluated different from other types of disabilities (orthopedical, seeing, hearing, speaking, and mental disability).

Non - Institutional Civilian Population: Population outside school, hostel, hotel, hospital, rehabilitation and care centres, nursery school, retirement home, prison, barracks or officer's club.

Household: One person or a group of persons with or without a family relationship who live in the same house or in the same part of a house, who share their earnings and expenses, take part in the management of the household and render services to the household.

Urban: Population of settlement places, 20 001 and over.

Rural: Population of settlement places, 20 000 and below.

Age: Age completed by the person during field study.

Child: Persons under 18 years of age are defined as children.

Median Age: The age of the person in the middle when ages all of persons in the population are arranged in ascending order. In this respect, half of the population is younger than this age and the other half is older.

$$\text{Medyan yaş} = l + \left(\frac{N/2 - f}{f_{med}} \right) * i$$

Burada;
 l : Medyan yaş grubunun alt sınırı
 N : Toplam nüfus
 f : Medyan yaş grubundan küçük yaş gruplarındaki nüfus toplamı
 f_{med} : Medyan yaş grubunun nüfusu
 i : Medyan yaş grubunun aralık büyüklüğü

Okuryazar Nüfus: Okuma ve yazma bilen nüfustur.

Ortaokul dengi meslek okulu mezunları ortaokul mezunları içerisinde, lise dengi meslek okulu mezunları ise lise mezunları içerisinde gösterilmiştir.

Yüksek öğretim mezunları; yüksekokul, fakülte, yüksek lisans veya doktora mezunlarını kapsamaktadır.

Okuma Yazma Bilen Nüfus Oranı: 6 ve daha yukarı yaştaki her 100 kişi içinde okuma yazma bilen kişi sayısıdır

Tamamlanmış Eğitim Düzeyi: 25 ve daha yukarı yaştaki kişilerin tamamlanmış oldukları eğitim düzeyidir. Burada; kişinin 25 yaşına kadar tüm eğitim düzeylerini tamamladığı varsayılmıştır.

İşgücü: İstihdam edilenler ve işsizlerin oluşturduğu nüfusu kapsar.

İşgücüne Katılma Oranı: 15 ve daha yukarı yaştaki işgücünde olan nüfusun toplam nüfusa oranıdır.

İstihdam Edilenler: Referans döneminde en az bir saat ücretli, maaşlı, yevmiyeli, işveren, kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak ayni (mal) ya da nakdi (para) gelir elde etmek amacıyla ekonomik faaliyette bulunan veya bir işle bağlantısı bulunan 15 ve daha yukarı yaştaki kişilerdir.

İşsiz: Referans döneminde istihdamda olmayan, iş arayan ve son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış olan 15 ve daha yukarı yaştaki tüm kişilerdir. Ayrıca, iş bulmuş veya kendi işini kurmuş kişilerden işe başlamak veya işbaşı yapmak için bekleyenler de işsiz nüfus kapsamına girmektedir.

$$\text{Median age} = l + \left(\frac{N/2 - f}{f_{med}} \right) * i$$

Where;
 l : The lower limit of the median age group
 N : Total population
 f : Total population of age groups below the median age group
 f_{med} : The population of median age group
 i : The size of median age group interval

Literate Population: The persons who can read and write.

Vocational school at junior high school level graduates are given in junior high school graduates and vocational school at high school level graduates are also given in high school graduates.

The higher education graduates include graduates of college, university, masters and Ph.D.

Proportion of Literate Population: Number of persons who can read and write per 100 persons 6 years of age and over.

Completed Educational Level: It is the level of completed education of population 25 years of age and over. Here, it is assumed that all the educational level of person would be completed up to age 25.

Labor Force: It includes the population consisting of employed and unemployed.

Labor Force Participation Rate: The proportion of the population in labor force to the population 15 years of age and over.

Persons Employed: The persons who take place in an economic activity at least one hour in the reference period either as a regular or casual employee or as unpaid family worker for an income either in kind (good) or in cash (money) and who is 15 years of age and over.

Unemployed: The persons who are not employed, and who have been seeking a job and who have used at least one active method in seeking a job in the last three months and the persons who are 15 years of age and over in the reference period. Additionally, the ones who found a job or who established their business but waiting for starting the job are also considered as unemployed.

İşsizlik Oranı: İşsiz nüfusun işgücündeki nüfusa oranıdır.

Unemployment Rate: The proportion of the unemployed population to the population in labor force.

İşgücünde Olmayan Nüfus: Referans döneminde istihdamda olmayan ve işsiz kapsamına girmeyen 15 ve daha yukarı yaştaki kişilerdir

Population not in Labor Force: Persons who are 15 years of age and over and are not employed in reference period and who are not included in the unemployed population.

Sembol

- Bilgi yoktur.

Symbol

- Denotes magnitude nil.

Bilgilerin Sunumu

Tablolar arası toplamaların tutmaması, örneklem sonuçlarının genişletme katsayısı ile çarpılarak kitleye ulaşması için yapılan hesaplamalardaki yuvarlamalardan kaynaklanmaktadır.

Presentation of Information

Inconsistency between the totals of the tables results from the rounding in the calculations made to reach the population by multiplying the sampling outcomes with the expanding coefficient (factor).

Bazı değişkenlere ait standart hata değerleri istenildiğinde verilebilecektir.

Standard errors of the selected variables will be given if it is requested.

Araştırmada kullanılan coğrafi bölgelerin hangi illerden oluştuğu aşağıda verilmiştir.

Geographical regions used in survey which include provinces are given below.

Coğrafi Bölgeler Geographical Regions	Kapsanan İller Province to Comprise
Marmara Marmara	Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova
Ege Aegean	Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak
Akdeniz Mediterranean	Adana, Antalya, Burdur, Hatay, Isparta, Mersin, Kahramanmaraş, Osmaniye
İç Anadolu Central Anatolia	Ankara, Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Aksaray, Karaman, Kırıkkale
Karadeniz Black Sea	Amasya, Artvin, Bolu, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Kastamonu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon, Zonguldak, Bayburt, Bartın, Karabük, Düzce
Doğu Anadolu East Anatolia	Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Ardahan, Iğdır
Güneydoğu Anadolu Southeast Anatolia	Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Batman, Şırnak, Kilis